

DYSLEXIEPROTOCOL

Dit dyslexieprotocol heeft als doel meer duidelijkheid te scheppen over wat leerlingen met dyslectische kunnen verwachten van het dyslexiebeleid op De Capellenborg.

De Capellenborg wil een school zijn die leerlingen in staat stelt hun talenten te ontwikkelen en dat type onderwijs te volgen dat aansluit bij hun intellectuele capaciteiten. Dat is ook het doel van ons dyslexiebeleid.

Dyslexie

Het woord 'dyslexie' betekent, letterlijk vertaald uit het Grieks, 'niet goed kunnen lezen'. Bij de letterlijke vertaling uit het Grieks dekt de vlag de lading echter niet. Dyslectici hebben naast leesproblemen ook vaak spellingsproblemen. Een goede en algemeen geaccepteerde definitie staat hieronder in het kader. Deze definitie wordt ook op De Capellenborg gehanteerd en is eveneens in de dyslexieverklaringen terug te vinden.

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen/spellen op woordniveau.

Definitie van dyslexie. Bron: Stichting Dyslexie Nederland, Diagnose van Dyslexie, 2004

Dyslectische leerlingen zijn niet dom of lui, hun falen is geen onwil. Deze leerlingen doen juist vaak extra hun best, besteden vele uren aan hun huiswerk en behalen dan nog een onvoldoende. Soms verliezen leerlingen daardoor hun zelfvertrouwen, worden gespannen en faalangstig of geven het op. Een tijdige onderkenning van dyslexie is daarom erg belangrijk. Het voorkomt langdurig falen bij het lezen en schrijven en daarmee gepaard gaande sociaal-emotionele problemen, verminderde lees- en/of schrijfmotivatie en een negatief zelfbeeld. Problemen die kenmerkend kunnen zijn voor dyslexie staan in een schema op pagina 8 weergegeven.

In veel gevallen hebben dyslectische leerlingen strategieën ontwikkeld om met hun leerstoornis om te gaan, maar schieten die tekort zodra de Moderne Vreemde Talen (Engels, Frans en Duits) aan bod komen. Dyslexie kan daarom soms pas in het Voortgezet Onderwijs ontdekt worden.

De procedure als een leerling met een dyslexieverklaring en bijbehorend onderzoeksverslag op school komt

De eerste drie weken volgt iedereen gewoon het lesrooster. In de vierde week van het schooljaar nodigt de remedial teacher leerlingen uit met een dyslexieverklaring voor een eerste kennismaking. Ouders krijgen bericht dat de RT is gestart.

Daarna volgen nog drie bijeenkomsten waarin besproken wordt hoe om te gaan met dyslexie en besproken wordt wat de faciliteiten en compensaties zijn. Dit komt op het dyslexiepasje te staan. Dit wordt per kind bekeken en is afhankelijk van het onderzoeksverslag. Leren en maken van huiswerk voor talen en zaakvakken wordt besproken. Leerstrategieën en hulpmiddelen worden gedemonstreerd en geoefend. Na de laatste bijeenkomst bepaalt de remedial teacher of er nog extra RT nodig is.

De procedure als een leerling met een vermoeden van dyslexie op school komt

Elk jaar doen we bij aanmelding voor de brugklassers dossieronderzoek (informatie van de basisschool en de ouders). Bij mogelijk dyslectische leerlingen nemen we drie toetsen af. De uitslag hiervan wordt bekeken door de remedial teacher en besproken met de orthopedagoog. Op basis van deze gegevens wordt gekeken of extra spellingslessen en/of leeslessen wenselijk zijn. Leerlingen en ouders ontvangen hierover informatie van de remedial teacher.

Na deze extra lessen volgt een herhaling van de drie toetsen en beslissen de remedial teacher en de orthopedagoog of de leerling doorgaat voor een vervolgonderzoek.

Indien er minstens een half jaar intensieve begeleiding is geweest in het basisonderwijs en daarmee de hardnekkigheid van de problematiek is aangetoond, gaat een leerling direct door voor vervolgonderzoek.

Als eenmaal bij een leerling dyslexie is vastgesteld, krijgt de leerling een dyslexieverklaring. Deze is onbeperkt geldig. In de verklaring worden maatregelen en faciliteiten aanbevolen die de leerling in staat stellen beter met dyslexie om te gaan. Sommige aanbevelingen vallen onder de verantwoordelijkheid van school en andere onder de verantwoordelijkheid van de leerling.

Verlicht programma voor Duits of Frans

Er moeten zeer grondige redenen aanwezig zijn voor verlichting van onderwijs in Duits of Frans. Er wordt onder andere gekeken hoe de huiswerkaanpak is, hoeveel tijd een leerling besteedt aan het betreffende vak, hoe hij/zij het leren voor so's en proefwerken plant en of de leerling gebruik maakt van de strategieën die hem/haar zijn aangeboden. Verlichting kan gevolgen hebben voor vervolgstudies. Besluiten hierover worden altijd genomen in overleg met de zorgcoördinator, vakdocent, decaan, leerling, remedial teacher, orthopedagoog, teamleider en ouders. Een verzoek voor een verlichting van Duits of Frans moet ingediend worden bij de schoolleider door ouders. De commissie bestaande uit de zorgcoördinator, schoolleider, remedial teacher en orthopedagoog, nemen de beslissing of een verlicht programma mag worden gevolgd.

Dyslexiepas

Zodra de dyslexieverklaring op school binnen is, wordt voor de leerling tijdens het intakegesprek een dyslexiepas gemaakt. Op deze pas staan de faciliteiten waarvan de leerling gebruik kan maken en de verantwoordelijkheden die de leerling zelf heeft. De pas is gedurende de hele schoolloopbaan op De Capellenborg geldig. Het is altijd mogelijk om de faciliteiten aan te passen. Dit kan middels een gesprek met de remedial teacher.

Mogelijke faciliteiten en maatregelen die de school biedt:

1. Extra tijd bij toetsen (géén practicumtoetsen): 10 minuten per proefwerk van een lesuur. In plaats van extra tijd kan de docent ook ingekorte toetsen geven.
2. Alle so's en proefwerken worden aangeleverd in Arial 12.
3. Geen handgeschreven of gedicteerde toetsen of toetsen die van het bord overgeschreven moeten worden. Toetsen hebben een duidelijke en overzichtelijke lay-out.
4. Gebruik van regelkaarten is beperkt toegestaan in bepaalde leerjaren in overleg met de vakdocent (zie bijlage 1).
5. Mondeling (her)toetsen: In enkele gevallen mogelijk bij herhaling van zware onvoldoendes. De leerling neemt na de toets contact op met de docent.
6. Gebruik van laptop bij toetsen, waarbij na overleg met de docent spellingscontrole gebruikt mag worden.
7. Gebruik van hulpmiddelen is toegestaan na toestemming, zoals een laptop, Kurzweil en regelkaarten.
8. Een leerling kan leesbeurten krijgen na overleg met de docent.
9. Het kopiëren van aantekeningen van klasgenoten op vertoon van de dyslexiepas is toegestaan. Dit geldt voor aantekeningen die in de les gegeven zijn. De leerling is hier zelf verantwoordelijk voor.
10. Aangepaste spellingbeoordeling
  - a. Van het Nederlands in de Moderne Vreemde Talen en de exacte en zaakvakken, worden spellingfouten en fonetisch gespelde woorden niet fout gerekend.
  - b. Grammaticale regels (bijv. werkwoordstijden, naamvallen, etc.) en spellingsregels moeten worden geleerd en worden wel beoordeeld. De docent bepaalt wat een grammaticale- of spelfout is!
  - c. Dezelfde spelfouten worden niet twee keer meegerekend.
  - d. Voor elke taalsectie geldt een specifieke aangepaste spellingbeoordeling voor dyslecten. (zie bijlage 2)

Faciliteiten voor eindexamenkandidaten

1. Ten hoogste 30 min. verlenging van de duur van de toets.
2. Aangepaste luistertoetsen bij MVT(verlenging van de pauzes tussen de vragen door) zijn van toepassing.
3. Gebruik van gesproken examenteksten (Kurzweil-bestanden via de computer) worden aangeleverd.
4. Gebruik van laptop met spellingscontrole bij schrijfvaardigheid (het woordenboek moet geblokkeerd zijn) is toegestaan.

De remedial teacher roept alle dyslectische eindexamenkandidaten op om de faciliteiten voor de tentamens en examens te bespreken. Ouders moeten instemmen met de faciliteiten. De school moet zo spoedig mogelijk bij de inspectie melden dat er extra faciliteiten in de vorm van extra tijd of andere middelen bij de examens worden toegekend.

Extra begeleiding

Behalve een dyslexiepas heeft de leerling die in het bezit is van een geldige dyslexieverklaring ook recht op extra begeleiding (minimaal 4 lessen per jaar). De begeleiding is toegespitst op het aanleren van leerstrategieën en studievvaardigheden. Dit heeft als doel de leerling gereedschappen in handen te geven beter of anders met zijn dyslexie om te gaan. Dit vergt van de leerling een actieve rol (zie bijlage 3). De frequentie van de begeleiding varieert per leerling en wordt zoveel mogelijk afgestemd op de problemen die de leerling in de dagelijkse (school)situatie ondervindt. Deze begeleiding kan gedurende de gehele schoolloopbaan worden gegeven door de remedial teacher of door een vakdocent.

Bijlage 1

Gebruik van regelkaarten

Dyslectische leerlingen mogen regelkaarten gebruiken bij Nederlands en MVT. Het is de bedoeling dat de kaart **een beperkt aantal regels** bevat, die de dyslectische leerling een steuntje in de rug geven bij bijv. het toepassen van grammatica of schrijfwijze. De regelkaart mag geen verkapte spiekbrieven zijn. De regelkaart moet altijd van tevoren besproken worden met de vakdocent. De regelkaart dient ter ondersteuning van het leerproces voor de moeilijkste onderdelen van de leerstof voor desbetreffende leerling (het inslijpen van grammaticaregels en schrijfwijzen).

Om dyslectische leerlingen al voor hun eindexamen te laten wennen aan de facilitaire regelingen zoals die gelden bij het CSE, beperken wij het gebruik van regelkaarten in de vooreindexamenklas. Dit houdt in dat tot de voorjaarsvakantie in februari regelkaarten zijn toegestaan. Deze regelkaart dient voor het so/proefwerk ter goedkeuring aan de vakdocent worden getoond. Na de voorjaarsvakantie worden regelkaarten niet meer toegestaan.

Op het Centraal Schriftelijk Eindexamen is het gebruik van regelkaarten niet toegestaan.

Bijlage 2

“Aangepaste beoordeling wordt toegekend als de leerling zich houdt aan de gemaakte afspraken met betrekking tot het goed maken van het huiswerk en leren van de talen.”

Aangepaste spellingbeoordeling per taal:

Nederlands:

- woord niet ingevuld is 1 fout.
- fonetisch geschreven woorden: geen fout.
- In geval van een woorddictee dat moet worden geleerd, dan halve fout.

Engels:

- woord niet ingevuld is 1 fout.
- klein* spellingfoutje in een zinnetje van de zogenaamde “stones” $\frac{1}{4}$ fout.
- klein spellingfoutje in een woord bij “overhoring vocabulary” $\frac{1}{2}$ fout.
- spellingfouten bij de onregelmatige werkwoorden tellen als $\frac{1}{2}$ fout.

Duits:

- woord niet ingevuld is 1 fout.
- fonetisch geschreven woorden: geen fout.
- ontbreken Umlaut: halve fout.
- ontbreken van "s" of "c" in "sch": geen fout.
- gebruik van "ij" : halve fout.
- gebruik van "ou" : geen fout.
- het verspringen van een letter: geen fout.

Frans:

- woord niet ingevuld is 1 fout.
- klein spellingfoutje wordt niet geteld, mits het woord begrijpelijk blijft.
- omdraaien van klinkers wordt niet geteld bijv. trios i.p.v. trois.
- accenten verkeerd of niet ingevuld wordt niet fout gerekend.

Bijlage 3

Verantwoordelijkheid leerling

Wanneer je dyslectisch bent, heb je meer moeite met lezen en/of spelling. Maar je kunt je eigen leesniveau/spelling wel op een hoger niveau krijgen door:

1. **Goed oefenen** (o.a. blijven lezen, goed toepassen van de spellingregels)
2. **Fouten voorkomen (= is de beste manier om goed te leren spellen).**

Wanneer je niet zo sterk bent in spellen, blijven woordbeelden niet makkelijk in je geheugen zitten en woorden die er verkeerd in zitten, gaan er niet zo makkelijk weer uit. Elke keer dat je het woord verkeerd schrijft, maak je je geheugen in de war.

Daarom bij twijfel: **Zoek het woord op! Hoe vaker je het woord goed ziet, hoe groter de kans dat het woord goed in je geheugen komt.**

Gebruik zoveel mogelijk hulpmiddelen wanneer het kan, bijv. bij huiswerk maken, verslagen schrijven, werkstukken schrijven. Dat kan op de volgende manieren: *(deze hulpmiddelen gebruik je alleen niet bij overhoring/toetsen van woordjes leren en grammaticaregels)*

- Zet altijd de spellingscontrole aan op de computer.
- Zoek het woord op in een woordenboek.
- Zoek het woord op een van de volgende sites:
  - www.mijnwoordenboek.nl (je kan er ook alle woorden vertalen).
  - www.woordenlijst.org van de Nederlandse taalunie. Heel handig; er zit een woordvoorspeller bij, je krijgt veel goedgespelde woorden te zien.
- Heb je dat alles niet bij de hand; vraag het aan iemand die goed kan spellen.
- Kurzweil kan je getypte tekst voorlezen; je hoort zo of er een fout is getypt.

Kortom:

Besteed aandacht aan je leesniveau en spelling; controleer jezelf en je zult zien dan je steeds een stukje beter gaat spellen.

Op je dyslexiepas staan ook enkele verantwoordelijkheden van de leerling:

- Vraag of je een leesbeurt mag voorbereiden
- Let op je handschrift
- Zorg voor goede aantekeningen, kopieer ze anders
- Schrijf je huiswerk goed op en plan je huiswerk goed
- Maak aantekeningen en schema's tijdens het huiswerk
- Vraag om sites die bij de methode horen
- Bij toetsen: lees goed, controleer je werk, gebruik zo nodig extra tijd

Bijlage 4 Kenmerkende problemen bij dyslexie

Probleem bij:	Komt tot uiting bij:	Consequentie:
Het automatiseren	Directe woordherkenning (technisch lezen)	Slecht tekstbegrip, traag lezen
	Onthouden van woordbeelden	Foutieve spelling
	Onthouden van losse gegevens	jaartallen, topografie, formules, rijtjes, woordjes en begrippen beklijven niet
	Twee dingen tegelijk doen	Schrijven en luisteren is moeilijk. Aantekeningen goed overnemen is lastig.
	Informatieverwerving	Moeite met werkstuk maken/ zelfstandige opdracht
Moderne Vreemde Talen	Het horen van klankverschillen	Foutieve spelling
	Fonetische uitspraak (= een woord uitspreken zoals het klinkt)	Foutieve uitspraak of verhaspelen van woorden
Verbale vaardigheden	Het vinden van de juiste woorden	Leerling maakt verbaal zwakke indruk
	Het onder woorden brengen van een verhaal. Spreekt bij voorkeur in korte zinnen.	idem
Concentratie	Het zich moeilijk kunnen afsluiten van onbelangrijke zaken of achtergrond geluiden.	Snel afgeleid zijn
Sociale-emotionele ontwikkeling	Lage cijfers ondanks grote inspanning	Frustratie en demotivatie

Kenmerkende problemen bij dyslexie. Bron: Schoots-Wilke, H., i.o.v. Min. OC&W,